

LIBRIS

We know
books

PASCHALIS PECHLIVANIS

**AMERICA ȘI ROMÂNIA
ÎN RĂZBOIUL RECE**

**O destindere diferențiată
1969-1980**

Traducere din limba engleză
MONICA PÎRVULESCU

LITERA
București

*America and Romania in the Cold War
A Differentiated Détente, 1969–80*
Paschalis Pechlivanis

Copyright © 2019 Paschalis Pechlivanis

Traducere autorizată după ediția în limba engleză publicată de Routledge,
membră a Taylor & Francis Group
Toate drepturile rezervate

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

*America și România în Războiul Rece:
O destindere diferențiată 1969-1980*
Paschalis Pechlivanis

Copyright © 2022 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză:
Monica Pîrvulescu

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactori: Constantin Furtună, Georgiana Harghel

Corector: Rodica Crețu

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Liviu Rusu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PECHLIVANIS, PASCHALIS

America și România în Războiul Rece : o destindere
diferențiată : 1969-1980 / Paschalis Pechlivanis ; trad. din
lb. engleză de Monica Pîrvulescu. - București : Litera, 2022
ISBN 978-606-33-9721-9

I. Pîrvulescu, Monica (trad.)

94

Această carte a apărut cu sprijinul Institutului de Investigare a Crimelor
Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Conținutul acestui volum nu
reprezintă obligatoriu poziția oficială a Institutului.

Cuprins

<i>Lista tabelor</i>	8
<i>Mulțumiri</i>	9
<i>Abrevieri</i>	12
<i>Introducere</i>	15
1. Richard Nixon în România	27
2. România privește în continuare spre Vest	53
3. De la Nixon la Ford	83
4. Gerald Ford și relațiile americano-române	114
5. Politica externă a lui Jimmy Carter și Europa de Est	147
6. Jimmy Carter și relațiile americano-române	177
<i>Concluzii</i>	214
<i>Note</i>	227
<i>Referințe bibliografice</i>	281
<i>Indice</i>	296

În Capitolul 3 se discută despre tranziția de la Nixon la Ford și despre repercusiunile pe care le-a avut aceasta asupra continuării atât a destinderii, cât și a diferențierii în legătură cu mult controversata, în SUA, Conferință pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) de la Helsinki. În Capitolul 4, accentul cade pe relațiile bilaterale, concentrându-se pe obținerea de către România a clauzei națiunii celei mai favorizate. Fundalul negocierilor intense din spatele acestui acord dezvăluie faptul că în momentul acela Statele Unite au reușit să se infiltreze pe tărâmul suveranității românești convingând conducerea de la București să accepte, implicit, legătura dintre emigrare și creșterea schimburilor comerciale, așa cum prevedea amendamentul Jackson-Vanik. În acest capitol se susține faptul că a fost un pas pe care Europa Occidentală – până atunci celălalt pilon al promovării destinderii în spațiile Cortinei de Fier – ezita să îl facă.

Capitolele 5 și 6 sunt dedicate anilor mandatului lui Carter. În Capitolul 5 se analizează politica est-europeană a lui Carter și se identifică schimbările și elementele de continuitate în raport cu perioada celor doi predecesori ai săi. Diferențierea, chiar dacă ușor modificată prin promovarea unui discurs legat de drepturile omului, a rămas în continuare principiul călăuzitor. Capitolul 6, în schimb, se concentrează asupra relațiilor americano-române și ilustrează faptul că, în ciuda declarațiilor lui Carter cu privire la poziția centrală ocupată de drepturile omului în politica externă a noii administrații, anumite interese strategice și politice le-au făcut adesea să ocupe un loc secund. Astfel, cazul românesc servește drept exemplu al dilemei continue privind prioritizarea primelor sau ale celor din urmă într-o perioadă în care bazele fragile ale destinderii erau pe cale să se prăbușească. În fine, în capitolul final se discută despre concluziile studiului de față evaluându-se această relație specială și stranie. Se prezintă pe scurt motivele pentru care ea a înflorit și se evaluează trăsăturile ei în contextul interacțiunii dintre diferențiere și destindere.

1

RICHARD NIXON ÎN ROMÂNIA*

INTRODUCERE

Vizita prezidențială a lui Richard Nixon la București din august 1969 a fost prima de acest gen din Europa de Est după al Doilea Război Mondial. Această vizită a constituit un moment de cotitură în istoria relațiilor dintre cele două state și a marcat începutul epocii de aur a acestei „relații speciale” din anii 1970.¹ Semnificația acestui eveniment constă în faptul că a avut loc la numai câteva luni de la învestirea noului președinte american și la numai un an de la invazia condusă de sovietici din Cehoslovacia. Decizia lui Nixon de a-i face o vizită oficială omologului său român, Nicolae Ceaușescu, se poate explica prin două serii de motive.

La nivel demonstrativ, Nixon încerca să îl răsplătească pe conducătorul român pentru o serie de acțiuni care demonstrau o poziție tot mai independentă în cadrul blocului comunist, dându-le celorlalți un exemplu de recompensă la care se puteau aștepta din partea noului tip de politică de diferențiere a noii administrații.² În plus, prin această decizie surprinzătoare de a vizita Bucureștiul, Nixon dorea și să testeze reflexele sovieticilor, dacă nu chiar să îi înțepe pentru intransigența arătată de aceștia în privința Vietnamului. O astfel de vizită făcută într-un stat membru al Tratatului de la Varșovia ar fi putut să funcționeze și ca testare a limitelor până la care se putea ajunge cu destinderea, în cadrul mai larg al blocului comunist. Cu alte cuvinte, Nixon și Kissinger au încercat să exploreze compatibilitatea marelui lor plan de detensionare a relațiilor cu URSS-ul cu politica lor față de restul statelor socialiste. La un nivel mai practic, raționamentul acestei vizite includea și un al

* Capitolul de față are la bază un articol publicat anterior – Paschalis Pechlivanis, „Between Détente and Differentiation: Nixon's visit to Bucharest in August 1969”, *Cold War History* 17, nr. 3 (2017) 241–258.

treilea motiv. Datorită rețelei omnidirecționale de contacte politice ale României din cadrul lumii comuniste (aceasta întreținea legături atât cu URSS-ul, cât și cu China și cu Vietnamul), Casa Albă intenționa să exploreze posibilitatea deschiderii de noi canale de comunicare cu chinezii și cu vietnamezii. Prin urmare, deschiderea față de România nu era un semn clar de destindere iminentă, ci mai degrabă un mod de a arăta care sunt intențiile Washingtonului și de a verifica totodată flexibilitatea Kremlinului.

CREAREA IMAGINII DE (STAT) NECONFORMIST

În dimineața zilei de 21 august 1968, în Piața Palatului din centrul Bucureștiului s-a adunat o enormă mulțime de oameni ca să îl asculte pe conducătorul României, Nicolae Ceaușescu, declarând, printre altele:³

Este de neconceput în lumea de astăzi, când popoarele se ridică la luptă pentru a-și apăra independența națională, pentru egalitatea în drepturi, ca un stat socialist – ca state socialiste – să încalce libertatea și independența unui alt stat. Nu există nici o justificare și nu poate fi acceptat nici un motiv pentru a admite pentru o clipă numai ideea intervenției militare în treburile unui stat socialist frate.⁴

Discursul de la balcon, după cum mai este cunoscut, în care se condamna invazia Cehoslovaciei, constituie apogeul regimului lui Ceaușescu. Într-adevăr, critica deschisă pe care a adus-o aplicării Doctrinei Brejnev, de suveranitate limitată, i-a permis lui Ceaușescu să câștige un imens capital politic, atât pe plan intern, cât și pe plan internațional. Pentru prima oară, românii și-au exprimat susținerea față de Partidul Comunist Român (PCR) la un nivel atât de ridicat. Invocând amenințarea sovietică iminentă, partidul și-a mărit legitimitatea populară (destul de scăzută până atunci).⁵ În plus, în ochii opiniei publice occidentale, Ceaușescu a beneficiat de multe comentarii pozitive și a câștigat multă simpatie pentru faptul că a fost atât de curajos încât

să îl critice pe hegemonul sovietic, deschizând în acest mod mai multe canale de comunicare cu Occidentul, după cum vom arăta mai jos.⁶

Totuși, acest gest nu a fost unul izolat. A fost o acțiune politică care a culminat cu politica României de manifestare a opoziției față de influența hegemonică a Uniunii Sovietice în cadrul blocului comunist. De pe vremea lui Gheorghiu-Dej, România începuse să ia distanță față de controlul strict al Uniunii Sovietice, urmărind o relativă autonomie în definirea politicii sale externe prin Declarația din 1964, care a constituit un element ideologic central al acestei poziții deviate.⁷

Inspirată de recenta ruptură sino-sovietică de la începutul anilor 1960, Declarația prezenta poziția oficială a României cu privire la problemele ideologice din cadrul mișcării comuniste mondiale.⁸ Aceasta era un document bine conceput care pleda pentru autonomia de partid și care evidenția dreptul fundamental al fiecărui partid comunist de a decide care este cea mai bună cale de construire a socialismului, negând ideea de existență a unui centru mondial al mișcării comuniste.⁹

Ceaușescu îi urmase la putere lui Gheorghiu-Dej în 1965 și era hotărât să dezvolte politica predecesorului său față de Moscova. Cu toate acestea, România era parte din câteva dintre structurile instituționale conduse de sovietici, respectiv Tratatul de la Varșovia și Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Prin urmare, fiecare inițiativă deviatoare a PCR trebuia să fie prezentată în așa fel încât să se evite ajungerea la o ruptură totală a relațiilor dintre București și Moscova, urmând o cale „rezonabil de nerezonabilă”.¹⁰ Au existat patru situații în care conducerea română a sfidat în mod evident unitatea taberei socialiste: ruptura sino-sovietică, Războiul de Șase Zile din 1967, relațiile cu Germania de Vest și reacția blocului socialist față de Primăvara de la Praga. Cu toate acestea, nu există un consens general în privința gradului de independență al politicii externe a Bucureștiului. Interpretările variază de la cei care îl consideră pe Ceaușescu un neconformist și până la cei care îl văd că ar fi jucat rolul calului troian al Kremlinului, care încerca astfel să inducă în eroare Occidentul. Nici una dintre aceste interpretări extreme nu prezintă însă cu acuratețe natura relației dintre Moscova și București, ținând cont de numeroasele

vicisitudini prin care au trecut acestea. În consecință, politica externă a României putea fi considerată suverană și independent orientată față de linia comună adoptată de blocul est-european, în privința anumitor probleme de politică externă.¹¹

În ceea ce privește ruptura sino-sovietică, România a adoptat o poziție neutră. Însă această neutralitate a fost interpretată drept opoziție de către sovietici.¹² Această atitudine nu s-a bazat numai pe motive ideologice și pe credința lui Ceaușescu în „unitate prin policentrism“, dar și pe ideea că o mișcare comunistă mondială care să includă și China avea să tempereze puterea pe care o avea URSS-ul în cadrul acesteia.¹³ În ianuarie 1967, România a stabilit relații diplomatice cu Republica Federală Germania în urma unei serii de negocieri între cele două țări care începuseră din 1966, sfidând astfel linia comună a blocului impusă de sovietici.¹⁴ Recunoașterea reciprocă a celor două state a fost una dintre primele manifestări în practică a abandonării de către Germania de Vest a Doctrinei Hallstein și a adoptării *Ostpolitik*.¹⁵ În plus, după câteva luni, României i s-a oferit ocazia de a-și reafirma politica externă independentă într-un cadru mai amplu decât cel al rivalităților intercomuniste. Războiul de Șase Zile dintre forțele arabe și cele israeliene, din iunie 1967, a dat naștere unei noi surse de tensiune în Orientul Mijlociu. Conducerea de la București a surprins restul Tratatului de la Varșovia prin refuzul său de a semna declarația comună prin care se manifesta o puternică poziție pro-arabă și prin care se solicita ruperea relațiilor diplomatice cu Israelul.¹⁶ În schimb, Bucureștiul a hotărât să adopte o politică de strictă neutralitate prin menținerea unei atitudini echilibrate față de beligeranți și prin susținerea ajungerii la o soluție amiabilă prin negocieri.¹⁷

Un an mai târziu, în 1968, blocul est-european și imaginea hegemonică a Uniunii Sovietice au trecut printr-o criză care a condus la invazia condusă de sovietici a Cehoslovaciei.¹⁸ Deși la invazie au luat parte cinci membre ale Tratatului de la Varșovia, decizia nu s-a luat în cadrul Tratatului de la Varșovia, ci a îmbrăcat mai degrabă forma unei „decizii multilaterale“ a celor cinci, cu excepția României.¹⁹ Conducerea română – în concordanță cu propria retorică în favoarea căilor naționale

către socialism – și-a exprimat susținerea față de reformele președintelui cehoslovac Dubček, în ciuda faptului că, de fapt, Ceaușescu nu a avut niciodată intenția de a implementa în România măsuri asemănătoare de o asemenea amploare.²⁰ Din cauza antecedentelor României de critic constant al încercărilor sovietice de a controla și dicta politica externă a Tratatului de la Varșovia, secretarul general Leonid Brejnev a hotărât să nu invite delegația română la repetatele întruniri multilaterale referitoare la Cehoslovacia, spre exasperarea lui Ceaușescu.²¹

Având în vedere această excludere operațională a României din procesul de luare a deciziilor, denunțarea atacului la adresa Pragăi a avut loc sub spectrul unei eventuale acțiuni ulterioare îndreptate împotriva Bucureștiului. Drept urmare, în discursul său de la balcon, Ceaușescu a anunțat înființarea Gărzilor Patriotice și hotărârea poporului său de a riposta în eventualitatea unui atac sovietic, încercând astfel să ridice costul unei astfel de mișcări. Cu toate acestea, conștient fiind de posibila inutilitate a rezistenței militare și după o ulterioară întâlnire dezamăgitoare cu Tito, conducătorul român s-a hotărât să acționeze cu prudență.²² A încercat să găsească un echilibru între nevoia de a liniști Kremlinul și cea de a-și păstra imaginea de independent încercând o deschidere către Occident – și mai ales către Statele Unite –, folosindu-se apoi de această rețea de relații pentru a intimida Moscova.²³

Dincolo de aceste provocări la adresa dominației sovietice, România era interesantă pentru americani și dintr-un alt motiv: relațiile directe pe care ea le avea cu Republica Democrată Vietnam (RDV) și cu Frontul de Eliberare Națională (FEN) din Vietnamul de Sud. În încercarea de a-și îmbunătăți poziția pe care o avea în fața Occidentului și, mai ales, a Statelor Unite, România și-a oferit serviciile de mediere celor două tabere beligerante în vederea obținerii de avantaje politice și economice.²⁴ Mai exact, Bucureștiul a încercat să joace rolul de mediator între Statele Unite și guvernul Vietnamului de Nord prin așa-numitul „Canal Packers“, între 1967 și 1968, în care s-a implicat din plin primul-ministru Ion Gheorghe Maurer. Eforturile acestuia nu au dus însă la nici un rezultat.²⁵

LIBRIS We know books

Drept urmare, este plauzibil să susținem că în 1969 România ajunsese să ocupe o poziție de excepție. Era un stat care avea legături directe cu Uniunea Sovietică, China și Vietnamul de Nord. Își crease un profil independent în sfera comunistă, însă, spre deosebire de Iugoslavia (celălalt personaj independent din lumea comunistă), România a rămas membră a Tratatului de la Varșovia și, în același timp, a CAER. În consecință, Bucureștiul a ajuns să fie un partener promițător în calculele de politică externă ale lui Nixon.

NIXON, EUROPA DE EST ȘI POLITICA DE DIFERENȚIERE

În ianuarie 1969, președintele Nixon anunța în discursul său inaugural că „după o perioadă de confruntare, intrăm într-o epocă a negocierilor” cu Uniunea Sovietică. Era cât se poate de surprinzător să auzi un om de stat etichetat până atunci drept un înflăcărat participant la Războiul Rece și un fervent anticomunist vorbind acum în favoarea extinderii domeniilor de interes reciproc ale puterilor rivale, pentru promovarea a ceea ce el caracteriza drept o „structură a păcii”.²⁶ Nixon și consilierul său pe probleme de securitate națională Henry Kissinger își dăduseră seama că se schimbau condițiile internaționale și erau hotărâți să facă față declinului relativ al puterii SUA, așa cum apărea el în ochii întregii lumi, mai ales sub spectrul Războiului din Vietnam. Ambii oameni de stat erau convingși că modalitatea cea mai bună de a realiza acest lucru era, în primul rând, purtarea de negocieri cu inamicul, al căror scop era încheierea unui gen de „armistițiu temporar în Războiul Rece”.²⁷ Cu alte cuvinte, inițierea în forță a detensionării relațiilor cu URSS. Pentru Nixon, destinderea urma să aibă un efect stabilizator asupra sistemului internațional generat de Războiul Rece, perpetuând dominația SUA, în ciuda prezenței concurente a Uniunii Sovietice. Cu toate acestea, politica de destindere avea și un efect transformator asupra modului în care se manifesta concurența dintre superputeri, fapt care avea să devină vizibil abia mai târziu.²⁸ În plus, cu o asemenea politică

de coexistență pașnică, Washingtonul avea să răspundă și apelurilor europene la reducerea tensiunilor și la îmbunătățirea relațiilor economice cu Uniunea Sovietică și cu blocul estic, în general. Mai mult, atât Nixon, cât și Kissinger și-au dat seama de faptul că Republica Populară Chineză începea să capete o tot mai mare importanță, reprezentând o provocare sporită în cadrul mișcării comuniste mondiale, mai ales după ruptura sino-sovietică.²⁹ Această reconfigurare a priorităților din politica externă a SUA a condus la o serie de reușite diplomatice, cum ar fi deschiderea față de China, acordurile SALT și acordul de la Paris, prin care s-a pus capăt Războiului din Vietnam, toate acestea fiind realizate prin metodele discrete specifice „arhitecturii” diplomatice a lui Kissinger.³⁰ După cum se susține, „Nixon, anticomunistul prin excelență, s-a dovedit a fi un negociator agil și flexibil cu comuniștii și mult mai dispus decât mulți de la Washington să recunoască existența unei noi configurații a puterii mondiale”.³¹

Destinul Europei de Est trebuia adaptat acestui context. Ceea ce implica faptul că regiunea aceasta, leagănul Războiului Rece, avea să devină parte a unei extrem de delicate structuri. Prin urmare, politica est-europeană a Washingtonului avea să fie „subordonată mult mai importantei politici de destindere” pornind de la premisa că o coexistență pașnică și o îmbunătățire generală a relațiilor aveau să contribuie la apariția unor evoluții pozitive în această zonă geografică.³² Astfel, această politică s-a sprijinit pe doi stâlpi fundamentali.³³ În primul rând, Nixon și Kissinger au acceptat *de facto* interesele speciale de securitate ale Uniunii Sovietice în Europa de Est, fiind dispuși să includă acest factor în ecuația relațiilor lor cu Kremlinul, atâta vreme cât sovieticii nu contestau supremația de la nivel mondial a americanilor.³⁴ În orice caz, la momentul respectiv, Casa Albă se opunea categoric recunoașterii *de jure* a granițelor din regiune. Era însă dispusă să se abțină de la orice acțiuni menite să stârnească orice fel de revolte interne în statele est-europene.³⁵ Potrivit lui Kissinger, sovieticii „nu voiau să audă nici un fel de declarații din partea lor [a americanilor] cu privire la necesitatea «eliberării» Europei de Est de Uniunea Sovietică, iar ei, după toate probabilitățile, vor înceta să mai utilizeze chiar și expresii precum «construirea

de punți», pentru că înțeleg cum stau de fapt lucrurile³⁶. Era evident faptul că Nixon se hotărâse să renunțe la retorica privind „construirea de punți“, folosită de Lyndon Johnson, preferând „diferențierea“, care era al doilea stâlp de sprijin al politicii sale est-europene. Din punct de vedere conceptual, construirea de punți și diferențierea aveau o bază comună. Aceasta era încurajarea dezvoltării relațiilor bilaterale cu națiunile blocului comunist, în vederea facilitării procesului de evoluție politică. Putem sesiza o anumită continuitate a ideii de îmbunătățire a relațiilor, de dezvoltare a comerțului și de evocare a sentimentelor de independență națională.³⁷ Evenimentele din Cehoslovacia din vara lui 1968 și practic lipsa de reacție a SUA a pus serios la încercare ideea de redefinire a modalităților prin care se urmărea apropierea politică de Europa de Est. Elementele de „diferențiere“ prezente în politica administrațiilor anterioare, în special după 1956 și după abandonarea ideilor privind „contracurarea“ comunismului, au constituit fundația pe care s-a construit versiunea lui Nixon și a lui Kissinger. Cizelând-o și redefinind-o, ei au creat un cadru mai realist și mai concis de apropiere de sateliții comuniști.³⁸

În consecință, pentru noua administrație, diferențierea a însemnat că politica externă și comportamentul extern al fiecărui stat erau criteriul final la luarea în considerare a îmbunătățirii relațiilor bilaterale.³⁹ Prin urmare, Casa Albă a pus accentul pe suveranitatea statelor comuniste care renunțau la Doctrina Brejnev, idee care – după Praga – se configura în special în România. După cum arăta președintele Nixon în momentul în care se adresase Congresului SUA:

Statele Unite consideră că țările din Europa de Est sunt suverane, nu părți ale unui monolit. Și nu putem să acceptăm nici o doctrină care le limitează acestora dreptul de a încerca o îmbunătățire reciprocă a relațiilor cu noi și cu alții. Suntem gata să demarăm negocieri cu națiunile din Europa de Est, în scopul normalizării treptate a relațiilor.⁴⁰

După cum avea să explice ulterior Henry Kissinger, politica SUA „urmărea să încurajeze flexibilitatea statelor est-europene dând un scop

naționalismului acestora prin negocieri directe în primul rând cu țările care încercau să își susțină obiectivele naționale⁴¹. Nixon și Kissinger au preferat să aibă relații la nivel de stat cu regimurile socialiste, spre deosebire de contactele la nivel inferior, de la om la om, promovate de Willy Brandt și de *Ostpolitik*, ceea ce pentru Washington se putea dovedi periculos din cauza potențialului ridicat de instabilitate.⁴²

Prin politica de diferențiere, Nixon și Kissinger doreau să îi arate Moscovei că faptul că înțelegeau interesele sovietice de securitate în contextul destinderii nu însemna că le dădeau un cec în alb în privința Europei de Est. În acest context, „neconformista“ Românie se potriveau de minune acestei retorici. Toți factorii aceștia au deschis calea unui moment istoric în relațiile dintre Statele Unite și România – și Europa de Est, în general. Pentru prima dată de la al Doilea Război Mondial, un președinte american vizita o capitală comunistă din Europa.

VIZITA DE STAT A LUI NIXON LA BUCUREȘTI, AUGUST 1969

INVITAȚII EXTINSE ȘI „AMERIZARE“ LA BUCUREȘTI

Deschiderea lui Ceaușescu față de Occident reprezenta o parte integrantă a politicii sale de garantare a unui parcurs autonom al României. În cadrul acestei deschideri, dezvoltarea relațiilor – politice și culturale – cu Statele Unite aveau să dea un impuls suplimentar economiei românești și creșterii rolului internațional al Bucureștiului.

La scurt timp după inaugurarea mandatului prezidențial al lui Richard Nixon, Ceaușescu s-a hotărât să încerce să își îmbunătățească relațiile cu Washingtonul. În cadrul unei conversații cu ambasadorul SUA la București, Richard Davis, președintele român „a insistat pe necesitatea dezvoltării «relațiilor politice» americano-române, menționând întâlnirea sa cu președintele Nixon, care avusese loc doi ani înainte, și exprimându-și speranța ca președintele să viziteze la un moment dat România⁴³. Mai mult decât atât, în februarie, Ceaușescu i-a dat ordin

ambasadorului român la Washington, Corneliu Bogdan, să îi înainteze președintelui Nixon invitația de a vizita România. După cum era de așteptat, noul președinte a ignorat invitația, concentrându-și atenția asupra priorității momentului: Vietnamul. Între timp, Nixon se hotărâse să încerce să coopereze cu Uniunea Sovietică în Vietnam în scopul ajungerii la o înțelegere prin care să se pună capăt războiului și, totodată, să se elimine o potențială sursă de confruntare dintre cele două superputeri. Cu toate acestea, această deschidere față de Moscova era menită să aibă loc în cadrul politicii de conexiune a lui Nixon, care presupunea faptul că evoluția înregistrată într-un domeniu de discuții avea să determine progresul negocierilor din alt domeniu – un schimb de genul „ceva contra altceva“, cu alte cuvinte. Într-adevăr, sovieticilor li s-a cerut sprijinul pentru găsierea unei soluții funcționale cu privire la Vietnam, un gest care a fost însoțit de sugestiile făcute de Kissinger ambasadorului Dobrinin cu privire la o posibilă corelare între Vietnam și ajutorul american în Orientul Mijlociu. Această încercare a eșuat totuși în 27 mai, când Kosîghin a respins oferta susținând că „având în vedere complexitatea fiecăreia dintre aceste probleme în parte, nu prea merită să încercăm să stabilim vreo legătură între ele“.⁴⁴

Drept urmare, Nixon – dezamăgit de atitudinea necooperantă a Moscovei – se gândea în ce mod să își exprime dezamăgirea față de sovietici. Inspirat de primirea călduroasă a astronautului Frank Borman în Cehoslovacia, lui Nixon îi surâdea ideea de a aranja și alte vizite în țări est-europene, cu scopul de a le răspunde sovieticilor pentru intransigența lor. Nixon i-a menționat acest lucru lui Kissinger într-un bilet de la începutul lunii iunie: „Henry, cred că am putea să îi înțepăm pe prietenii noștri de la Moscova aranjând și alte vizite în țări est-europene. Oamenii din țările acelea, dacă vor avea ocazia, îi vor primi cu mult entuziasm pe demnitarii noștri și pe alții.“⁴⁵ Între timp, conducerea română tot deschidea subiectul unei eventuale vizite. Ambasadorul Davis, în raportul său de după o întâlnire cu ministrul de externe Corneliu Mănescu, a transmis invitația, prezentând-o în contextul unei strategii în care factorii de decizie de la București, „în urmărirea politicii [lor] de dezvoltare de bune relații bilaterale cu toate

țările folosesc tot mai mult tehnica schimburilor de vizite“.⁴⁶ În săptămânile care au urmat, ideea inițială a lui Nixon ca demnitarii SUA să viziteze Europa de Est a prins și mai mult contur și a hotărât că avea să efectueze el însuși vizita ca să facă ceva „îndrăzneț“, după cum a remarcat consilierul său John Ehrlichman.⁴⁷

În cele din urmă, Nixon a hotărât că România era țara în care avea să facă această mutare. Nixon era hotărât să îi pună la punct pe ruși sau, în cuvintele ambasadorului român Bogdan, să „le dea peste nas“ acestora.⁴⁸ Într-adevăr, faptul că România era una dintre puținele țări comuniste care întreținea relații cordiale cu China, în combinație cu atitudinea anterioară de sfidare a liniei sovietice în chestiuni de politică externă, putea cel puțin să trezească suspiciuni la Moscova, ales în privința Chinei. Sau, după spusele lui Nixon, „până să terminăm vizita asta, [Moscova] o să-și iasă din minți crezând că facem jocul Chinei“.⁴⁹

Când primele zvonuri s-au răspândit în cercurile administrației, toată lumea a fost luată prin surprindere. Cu câteva luni înainte, Helmut Sonnenfeldt – membru al Consiliului de Securitate Națională (NSC) – îl sfătuisese să poarte consultări politice cu România ca parte a unei acțiuni diplomatice de intimidare, în spiritul politicii față de Iugoslavia. Cu toate acestea, avertizase să nu se facă „prea mult tam-tam“, considerând că „dacă ne punem prea mult în joc reputația în aceste relații, avem mai mult de pierdut dacă lucrurile nu merg cum trebuie“.⁵⁰ În mod similar, Departamentul de Stat s-a opus unei vizite în România în acel moment din cauza perioadei nefavorabile.⁵¹ Rezervele Departamentului de Stat au fost însă ignorate, acesta fiind unul dintre numeroasele cazuri în care Nixon și Kissinger au preferat să îl ocolească pe secretarul Rogers. Este clar faptul că propunerea de a organiza o vizită la cel mai înalt nivel speria establishmentul politicii externe.

Pe 21 iunie, ambasadorul Bogdan a fost convocat de Kissinger, care l-a anunțat că președintele dorea să se oprească la București în drumul de întoarcere din Asia, unde urma să asiste la amerizarea lui Apollo 11 în Pacific.⁵² Surprinsă, partea română a dat prompt un răspuns pozitiv. Faptul că vizita coincidea cu mult așteptatul Congres al X-lea al Partidului Comunist Român, la care urma să participe o delegație

sovietică condusă de Brejnev însuși, nu s-a dovedit a fi un obstacol, congresul fiind amânat cu câteva zile.⁵³ Ceaușescu era foarte conștient de faptul că aceasta era o ocazie unică pentru el să aprofundeze până la nivel de detaliu planurile legate de o colaborare mai strânsă cu Occidentul. În plus, urma să aibă ocazia să construiască o relație personală cu Nixon, care părea să îl simpatizeze mai ales datorită atitudinii sale nonconformiste față de linia trasată de sovietici. Hotărârea lui Ceaușescu de a da prioritate vizitei lui Nixon față de cea a lui Brejnev indica faptul că „nici că putea să existe o mai mare dovadă a importanței pe care România o acorda deschiderii separate față de Washington și față de vizita prezidențială“.⁵⁴

Pe 28 iunie a fost anunțată public vizita, ceea ce stârnit reacții contradictorii și critici. Aproape imediat, atât Departamentul de Stat (care nu fusese anunțat dinainte), cât și presa au considerat că era o mișcare riscantă și provocatoare care putea să submineze mersul negocierilor legate de probleme importante, precum SALT. Chiar mai rău decât atât, putea să îi irite pe sovietici și să îi facă astfel mai puțin cooperanți cu privire la aspectele Est-Vest, în general. Aceasta îi îngrijora și pe aliații din NATO ai Americii, care erau iritați și ei pentru că nu li se ceruse părerea dinainte.⁵⁵ Kissinger a încercat să minimalizeze importanța eventualelor motive de îngrijorare printr-un comunicat de presă, în care a declarat că în nici un caz vizita nu trebuia să fie considerată drept „un gest antisovietic“ și sublinia atașamentul personal al președintelui Nixon față de România datorită călătoriei private pe care o făcuse acesta acolo. El a subliniat că „Statele Unite sunt interesate să aibă cu țările din Europa de Est relații bazate pe respectul reciproc. [...] Nu considerăm că suntem obligați să îi cerem voie Uniunii Sovietice să efectuăm vizite în țări suverane.“⁵⁶ Drept urmare, în luna care a urmat, presa a adoptat o atitudine mai înțelegătoare și a promovat vizita planificată.⁵⁷ Și în blocul estic știrea vizitei i-a luat pe toți prin surprindere. Presa sovietică și est-europeană a minimalizat importanța acesteia, pomenind-o doar în treacăt și mai târziu dând-o deoparte ca fiind „un senzaționalism ieftin“. Din contră, în Iugoslavia a fost salutăată ca o contribuție pozitivă la relațiile dintre Est și Vest.⁵⁸

În același timp, conducerea română era cât se poate de mulțumită de perspectiva stabilirii de relații directe cu președintele Statelor Unite. Potrivit unei surse din guvernul român, „decizia președintelui de a vizita România în viitorul apropiat, fără a se opri în nici o altă țară est-europeană, întrecuse cele mai optimiste așteptări al conducerii române“, fiind o „sursă de mare satisfacție“ pentru București.⁵⁹

În ciuda retoricii publice, Casa Albă era, de fapt, preocupată de reacția sovietică. Ținând cont de momentul ales (doar la un an de la invazia Cehoslovaciei) și de poziția delicată pe care o avea România în cadrul blocului estic, Washingtonul s-a întrebat dacă era posibil să existe efecte negative asupra relațiilor Bucureștiului cu Moscova. Răspunsul românilor a fost că ei nu credeau în această posibilitate și că oricum Partidul Comunist Român (PCR) „cântărise cu atenție riscurile implicate“ și că avantajele „morale și psihologice“ ale vizitei președintelui aveau să depășească orice reacții negative sovietice.⁶⁰ Moscova s-a abținut să facă vreun comentariu public. Vizita delegației sovietice, conduse de Leonid Brejnev și de Aleksei Kosîghin, care era programată să aibă loc pe 14 iulie, s-a amânat, aceștia propunând să vină la București în toamnă.⁶¹ Chiar dacă românii nu au vrut să prezinte astfel lucrurile, acesta era un semn clar al iritării Moscovei față de neașteptata întorsătură a lucrurilor. Într-adevăr, câteva luni mai târziu, la o întâlnire a lui Ceaușescu cu Brejnev de la Moscova, acesta din urmă l-a acuzat pe față pe conducătorul român că „flirta cu imperialismul“.⁶²

Între timp, în România, Bucureștiul arăta, prin unele gesturi fără precedent, cât de mult investea în apropiata vizită. Televiziunea română a dedicat o oră din programul său comemorării Zilei Independenței Statelor Unite, iar însărcinatului american cu afaceri, Harry G. Barnes jr., i s-a permis să apară pe micul ecran pentru a informa publicul român cu privire la vizita lui Nixon.⁶³ Publicul român a primit vestea cu mare entuziasm, astfel că vizita a devenit „subiectul principal al Bucureștiului“.⁶⁴ În plus, presa română a apreciat că vizita era încă un semn al faptului că România era hotărâtă „să meargă tot mai departe în explorarea de noi posibilități de a accelera colaborarea internațională“ și că urmărirea să aibă relații economice, tehnice și științifice tot mai strânse cu Statele Unite.⁶⁵